

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΨΙΑΙ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ,
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ
1937

Ε.Υ.Δ. της Κ.ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ
ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΜΑΘΕΙΣ ΑΡΤΗΣ
ΕΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΩ 1614

ὕπὸ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ

Μεταξὺ πολλῶν ἀνεκδότων ἠθικοθησκευτικῶν ἔργων, τῶν συνταχθέντων ἐν Ἰωαννίνοις (1609—1614) ὑπὸ τοῦ κρατίστου θεολόγου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου (οὗ τὸν βίον καὶ τὰ συγγράμματα ἀναφέρομεν εἰς τὴν ἐν τοῖς *Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς Γ'* (1928), σ. 184 κ.έ. καὶ ἐν ἰδίᾳ ἀνατυπώσει σ. 18 κ.έ. δημοσιευθεῖσαν ἡμετέραν ἔκδοσιν τοῦ «*Στηλιτευτικοῦ*» τοῦ «κατὰ Διονυσίου τοῦ ἐπιλεχθέντος Σκυλλοσόφου», ὡς καὶ εἰς τὸν δημοσιευθέντα ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει *Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγου τ. ΛΓ'* (1914), σ. 77 κ.έ., καὶ ἐν ἰδίᾳ ἀνατυπώσει «*Παλαιογραφικὸν Ἔρρον*» ἡμῶν), ὑπάρχουσι καὶ δύο ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἀνέκδοτοι ἐξ Ἰωαννίνων, ἃς ἀναφέρει ὁ αἰόδιμος διδάσκαλος ἡμῶν Σ.Π. Λάμπρος ἐν τῷ Καταλόγῳ του (Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos. Cambridge, vol I, 1895, vol II, 1900, ὑπ' ἀριθ. 1948, 6 καὶ 1948, 7), ἐμνημονεύσαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Μαξίμου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἰσαγωγῇ τοῦ ρηθέντος *Στηλιτευτικοῦ* σ. 19—20. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται σφύζονται ἐν τῷ χαρτῷ 8ου πολυμιγεῖ ΙΖ' ἑκατ. κώδικι τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει Ἱερᾷ Μονῆς Φιλοθέου ὑπ' ἀριθ. 184.

Τῶν ἐν λόγῳ δύο ἐπιστολῶν ἡ ἀποκρίσεων ἡ μὲν ἐκτενεστέρα (Κατάλογ. Λάμπρου ὑπ' ἀριθ. 1948, 7) «*Ἀπόκρισις πρὸς τὸν εἰπόντα ὅτι οἱ κακοποιοὶ τῶν Ἐπισκόπων καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν, οὐ νόγον ἀλλ' ἐπαίνου ἀξιοὶ*» ἐστάλη, ὡς σημειοῦται ἐν τέλει «*αχιδ' (1614), λα' Ὀκτωβρίου ἐξ Ἰωαννίνων*». Ἡ ἀπόκρισις αὕτη, καθ' ἃ γράφει ἐν τοῖς *Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς Η'* (1933), σ. 154, ἐν τῇ λαμπρᾷ «*Περὶ Διονυσίου Β'* τοῦ Φιλοσόφου» μελέτῃ του ὁ μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὅστις μέλλει καὶ νὰ ἐκδώσῃ αὐτήν, «εἶναι λίαν μακρὰ, ἀπευθύνεται δὲ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Ματθαῖον, ὅστις, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐξ αὐτῆς, κατὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου, ἐπιτροπεύων τὸν ἀσθενοῦντα Μητροπολίτην Μανασσῆν, ὡς ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως, ὑπεστήριξεν ἐκθύμως τὸν Διονύ-

σιον καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν αὐτοῦ κίνημα. Ἡ πληροφορία αὕτη—παρατηρεῖ ὁ ἴδιος—εἶναι σπουδαιότατη, μὴ ὑπάρχουσα ἐν ἄλλαις πηγαῖς, ἢ δὲ «Ἀπόκρισις» στρέφεται οὐ μόνον κατὰ τοῦ Ματθαίου, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἀρχιερέων καθόλου, ἀποτελοῦσα δευτέρου κατηγορητήριον. Ὁ Μαξίμος ἐπασχεν ἐκ μονομανίας κατὰ τῶν ἀρχιερέων, τὰς ἐλλείψεις δὲ τῶν ὀλίγων ἐξελάμβανεν ὡς γενικὸν κανόνα καὶ ἐπετίθετο κατὰ παντὸς τοῦ Ἀρχιερατικοῦ συστήματος».

Ἡ δὲ ἑτέρα, ἀνέκδοτος ἐπίσης, συντομωτέρα ἀπόκρισις ἐν τῷ αὐτῷ ὑπ' ἀριθ. 184 (Κατάλογ. Λάμπρου I. 1948, 6) κώδικι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Φιλοθείου εἶναι «Ἀπόκρισις πρὸς τοὺς φιλομαθεῖς ἄρχοντας τῆς Ἑρτης διὰ τοὺς στίχους τοὺς κάτωθεν:

«Ἀβροχίτων δ' ὡς φύλαξ θηρο-ζυγο-καμψι-μέτωπος,
ἀβρὸς δ' ἐν προχοαῖς κύκλωψ φθογγάζετο μύρμηξ»

ἰστοῦται, ὡς σημειοῦται ἐν τέλει αἰχίε, (1615) ἐξ Ἰωαννίνων α' Φεβρουαρίου, κυρίου Μαξίμου ἀπόκρισις πρὸς τοὺς Ἑρτης».

Ἡ αὕτη «Ἀπόκρισις πρὸς τοὺς φιλομαθεῖς ἄρχοντας Ἑρτης» σφύζεται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 764 χαρτῶφ 16ου τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος πολιμιγεῖ κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰβήρων (Κατάλ. Σ. Λάμπρου II, 4884, 5), ἐξ οὗ ἀντεγράψαμεν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς (φ. 80α — 84α σ. 257) διερχόμενοι (3 — 4 Σεπτεμβρίου 1937) ἐξ αὐτῆς. Τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς Ἀποκρίσεως ταύτης πιστὸν ἀντίγραφον ἀπέστειλεν ἡμῖν ὁ πανοσιολογιώτατος Προηγούμενος κ. Γεράσιμος Ἰβηρίτης, βιβλιοθηκᾶριος, μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν εὐγενοῦς προθυμίας, ὃν θερμῶς εὐχαριστοῦμεν. [Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει ἐν τῷ κώδικι πλεῖστα λάθη περὶ τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν στίξιν, ἅτινα διωρθώσαμεν κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς Ἑλλείπουσιν ἐξ αὐτῆς τὰ κεφαλαῖα γράμματα καὶ ἡ ὑπογεγραμμένη. Ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἀντιγράφων τῶν χειρογράφων τοῦ Μαξίμου, καὶ μάλιστα τὰ εἰς δημοδεστέραν γλῶσσαν, δὲν ἔχουσιν ὑπογεγραμμένην, οὐδὲ κεφαλαῖα γράμματα (πρ. παρατήρησίν μου εἰς Σηλιτικὸν ἔνθ' ἀν. σ. 175), διὰ τοῦτο ἐξετυπώσαμεν τὸ κείμενον ἄνευ τῆς ὑπογεγραμμένης, ἐτηρήσαμεν δὲ καὶ τινὰς παλαιότερας γραφὰς τῆς δημώδους].

Ἡ ἐν λόγῳ πρὸς τοὺς «ἄρχοντας τῆς Ἑρτης ἀπόκρισις» περιέχει τὴν ἐρμηνείαν δύο στίχων τοῦ Παλλαδᾶ, Ἀλεξανδρίνου γραμματικοῦ καὶ ποιητοῦ, ἀκμάσαντος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου (395—408). Ὁ Παλλαδᾶς ἦτο ἐθνικὸς τὸ θρήσκευμα. Διάγων βίον ταλαίπωρον ἔνεκεν τῆς πενίας του καὶ τῆς κακίας τῆς φιλέριδος συζύγου του, συνέταξεν ἐπιγράμματα ἀξιόλογα, ἠθικὰ καὶ σατυρικά, ὧν σώζονται περὶ τὰ 150, ἅτινα κατατάσσονται μεταξὺ τῶν καλλίστων ἐπιγραμμάτων τῆς δούσης ἐθνικῆς ἡμῶν λογοτεχνίας. Ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ *Παλατίνῃ Ανθολογίᾳ*, τὸ δ' ἐν λόγῳ ἐπίγραμμα ἐν Θ', 538, καὶ τῇ νέᾳ τοῦ H. Stadtmueller. Περὶ τῶν ἐπι-

γραμμάτων τοῦ Παλλαδᾶ ἔγραψεν ὁ Franke, De Pallada Epigrammatographo, Lipsiae 1899.

Ἄλλὰ πόθεν ἔλαβον ἀφορμὴν οἱ φιλομαθεῖς ἄρχοντες Ἄρτης νὰ ζητήσωσι «διὰ μέσου τοῦ ἄρχοντος κυρίου Ζώτου τοῦ ἡγουμένου» τὴν ἐρμηνείαν τῶν δύο τούτων φιλοπαιγμῶνων στίχων τοῦ Παλλαδᾶ; Οἱ στίχοι οὗτοι, ὧν ἕκαστος περιέχει πάντα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ἦσαν περιλεσχήμενοι, καὶ ἰδίᾳ ὁ δεύτερος, μεταξὺ διδασκάλων καὶ μαθητῶν ἐν Ἡλείῳ. Ὁ ἀοίδιμος ἱστοριοδίφης τῆς Ἡλείου Ι. Λαμπρίδης γράφει εἰς τὰ *Ἡπειρωτικά Μελετήματα Η΄, Ζαγοριακά*, σελ. 51: «Πρὸ αἰῶνων λέγεται ἐκ παραδόσεως ὅτι οἱ μαθηταὶ διδασκόμενοι τὴν γραφὴν ἔγραφον ἔχοντες ὑπόδειγμα τοῦ διδασκάλου ἐπιτιθημὴν καλούμενον, κατ' ἀρχὰς τὸ ἀλφάβητον, εἶτα τὸ Ἄγιος ὁ Θεὸς καὶ μετ' αὐτὸ τὸ «Ἄβρὸς δ' ἐν προχοαῖς κύκλω φθογγάζετο μύρμηξ», ἐν ᾧ περιλαμβάνονται ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου. Καὶ ἐπὶ τέλους, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν περίκου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μετέβαινον εἰς τὴν ἐπιστολογραφίαν γράφοντες [καθ'] ὑποδείγματα τοῦ διδασκάλου πρὸς τὸν πατέρα των...».

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ σοφὸς μὲν καὶ φιλογενὴς ἀλλ' ἐριστικὸς καὶ δύστροπος Μάξιμος, ἐρμηνεύων εὐφυῶς τοὺς δύο στίχους τοῦ Παλλαδᾶ καὶ λαμβάνων ἀφορμὴν νὰ ἐξάρῃ τὰγαθὰ τῆς παιδείας, ψέγει δριμύτατα, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὅπως κάμνει καὶ εἰς τοὺς προλόγους τῶν ἀνεκδότων ὁμιλιῶν του καὶ ἀλλαχοῦ, τοὺς Ἀρχιερεῖς, ὡς μὴ ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν παιδείαν τοῦ ποιμνίου των. Ἐκτὸς τῶν Ἀρχιερέων κατακρίνει ὁ Μάξιμος ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰωαννίνων ὡς μὴ ὑποστηρίζοντας τὴν παιδείαν καὶ κατατρέχοντας αὐτόν, ἐνῶ, λέγει, ἐδίδασκε χωρὶς νὰ ζητῇ ἀμοιβὴν διὰ τὴν διδασκαλίαν, καθ' ὅλην τὴν ἐξαιτῆ διαμονὴν του ἐκεῖ, ἂν καὶ ἐθεώρει δίκαιον νὰ ζῆ τις ἀπὸ τοὺς κόπους του.

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς διαλευκαίνεται καὶ ὁ χρόνος τῆς διαμονῆς τοῦ Μαξίμου ἐν Ἰωαννίνοις, ἀπὸ τοῦ 1609 μέχρι τοῦ 1616, καθ' ὃ φαίνεται ὅτι ἐξεδιώχθη ἐκεῖθεν, ὡς ἐλέγχων πικρῶς, καὶ ἴσως καθ' ὑπερβολὴν καὶ οὐχὶ πολὺ δίκαιως, τοὺς τε πνευματικὸς ποιμένας καὶ τοὺς προκρίτους τῶν Ἰωαννίνων. Εἶναι ἄγνωστον ἂν μετέβη εἰς Ἄρταν ὁ Μάξιμος, ὅπως ἐπεθύμει. Ἄγνωστον καὶ ποῦ μετέβη ἀναχωρήσας ἐξ Ἰωαννίνων. Κατὰ τὸ 1620 φαίνεται ὅτι ἔζη ἐν Ἱεροσολύμοις, κατὰ δὲ τὸ 1621 φαίνεται ὅτι διέτριβεν ἐν Πελοποννήσῳ, ἴσως διδάσκων. (Ἴδὲ εἰσαγωγὴν ἡμῶν εἰς τὸν *Στηλιτευτικὸν τοῦ Μαξίμου ἐνθ' ἂν*, σ. 173.

Πλείονας περὶ Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου πληροφορίας, ἐκτὸς τῶν ἡμετέρων, ἃς προοιμιαζόμενοι εἶπομεν ἄνωτέρω, παρέχουσιν ἐν ταῖς ἀξιολόγοις μελέταις αὐτῶν ταῖς δημοσιευθεῖσιν ἐν τοῖς *Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς* ὁ σεβασμιώτατος Μητροπολίτης πρ. Παραμυθίας κ. Ἀθηναγόρας (*Ἡπειρ. Χρον.* ζ' (1931) σ. 10—12 «Διονύσιος ὁ Σκυλλόσοφος», καὶ ἀλλαχοῦ) καὶ ὁ μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσό-

στομος Παπαδόπουλος (*Ἡπειρ. Χρον. Η'* (1933) σ. 150—188 «Ὁ Λαρίσης—Τρίκκης Διονύσιος Β' ὁ Φιλόσοφος, ὁ χλευαστικῶς ἐπικληθεὶς Σκυλόσοφος 1541—1611»).

Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς τοῦ κώδικος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰβήρων φέρεται μόνον «αχιε» ἐξ Ἰωαννίνων κυρίου Μαξίμου ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς Ἄρτης». Ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Φιλοθέου, ὃν ἡμεῖς δὲν εἶδομεν, ἔχομεν καὶ τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ἐπιστολῆς πλήρη «αχιε» ἐξ Ἰωαννίνων ἀ' Φεβρουαρίου κυρίου Μαξίμου ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς Ἄρτης».

Σημ. Ἐπὶ τοῦ ἀντιγράφου τῆς ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἱ. Μονῆς τῶν Ἰβήρων ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ ἀποσταλέντος μοι ὑπὸ τοῦ πανοσιολογιώτατου Προηγούμενου Γερασίμου Ἰβηρίτου εἶχον ἀμφιβολίαν διὰ τὴν ἐν τέλει (φ. 88) σ. 259 λέξιν κρύον, ἐν τῇ φρ. «ἔχω κρύον πολὺ ὅπου οὐδὲ νὰ πιάσω καλὰ τὸ κονδύλιον δὲν ἔμπορῶ» νομίζων ὅτι ἐγὼ εἶχον ἀναγνώσει «ἔχω καιρὸν πολὺν ὅπου οὐδὲ νὰ πιάσω καλὰ τὸ κονδύλιον δὲν ἔμπορῶ». Ἐρωτήσας δι' ἐπιστολῆς μου τὸν πανοσιολογιώτατον κ. Γεράσιμον, ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἀντέγραψε πιστῶς τὴν ἐν τῷ χειρογράφῳ λέξιν κρύον.

Ἡ ἐν λόγῳ ἀποκρίσις τοῦ Μαξίμου ἔχει ὡς ἑξῆς :

Μαξίμου Πελοποννησίου

Ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς φιλομαθεῖς ἄρχοντας τῆς Ἄρτης
διὰ τοὺς στίχους τοὺς κάτωθεν *.

«Ἀβροχίτων δ' ὡς φύλαξ ἴηρο - ζυγο - καμψι - μέτωπος
ἀβρός δ' ἐν προχοαῖς κύκλωψ φθογγάζετο μύρμηξ».

- (φ. 80α) Πρώτην ἔννοιαν ἔχουν οἱ παρόντες στίχοι / διὰ νὰ δείξουν ἐκεινῶν ὅπου
μετέρχονται τὴν γραμματικὴν τέχνην, τὴν τέχνην / τοῦ σοφοῦ ἐκείνου Παλ-
5 λαδα, ὅπου ἔκαμεν τοὺς στίχους, πῶς ἐδυνήθη πολλὰ ἄριστα νὰ θάλῃ εἰς
κάθε ἕνα ἀπὸ τοὺς / στίχους εἰς τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, μὲ / μέτρον ὅπου
τὸ λέγουν οἱ σοφοὶ ἠρωϊκόν. Διότι, ἐπειδὴ πρὸς γραμματικὸν ἐπιγράφει τὸ
ἐπίγραμμα αὐτὸ / σιμὰ εἰς τὰ ἄλλα, (εἰς) τὸ πρῶτον διδύμιον / τῶν ἐπιγραμμάτων
ἔκαμε χρεῖα νὰ / παίξῃ ὁ σοφὸς καὶ ἐκεῖνος νὰ δείξῃ τῶν γραμμάτων τὴν
10 τέχνην ἀρίστην, καὶ νὰ πλέξῃ εἰς / ἕνα στίχον ὅλα τὰ εἰκοσιτέσσαρα στοι-
χεῖα, τὸ ὅποσον εἶναι θαυμαστόν, ὅχι εἰς ἐκεῖνον ὅπου τὰ ἀναγινώσκει τώρα
ἔτοιμα, ἀμὴ εἰς ἐκεῖνον ὅπου τὰ ἐπλε / ξεν ἔττι τεχνικὰ τὴν ἀρχήν.

- Δευτέραν ἔννοιαν ἔχουν νὰ παιδεύσουν / εἰς ἕνα τρόπον αἰνιγματώδη,
ἦγουν κε / κρυμμένον καὶ σκοτεινὸν τοὺς γραμματι / κούς, νὰ εἶναι φιλόπονοι
15 καὶ κοπιαστι / κοί, ὡσὰν τὸν φιλόπονον μύρμηκα πρὸς τὸν ὅποσον παρακινών-
τας καὶ ὁ σοφὸς / Σολομῶν κάθε ἕνα, λέγει : «Ἴθι, ἦγουν κο / ρεύθητι / πρὸς

*) Κώδιξ Μονῆς Ἰβήρων ὑπ' ἀρ. 764 ε.

1 θυροζυγακαμφιμέτωπος. 5 παλαστά. 11 τὸν ὅποσον. 12 ἐκεῖνα. 15 φιλόπον.

- (φ. 81α) τὸν μύρμηκα, ὃ δκηηρέ», καὶ τὰ λοιπὰ ὅπου λέγει εἰς τὰς παροιμίας. Διότι χωρὶς φιλοπονίαν δὲν γίνεται καὶ δὲν κερδαίνεται κανένα / καλὸν καὶ διὰ τ' ἐκεῖνο λέγει καὶ ὁ ἄλλος / ἐκεῖνος σοφὸς ὁ Φωκυλίδης: «Οὐδὲν ἄνευ καμιάτου ἀνδράσι πέλει εὐπετές / ἔργον» οὐδὲν ἔργον καλὸν εἶναι / εἰς τοὺς ἀν-

5 (θρώπ)ους χωρὶς κόπον.

Τρίτην ἔννοιαν ἔχουν νὰ παιδεύσουν τοὺς γραμμα / τικοὺς νὰ μὴν θεωροῦν εἰς τὸ ἀσθενές τους, ἀλλὰ εἰς τὸ πρόθυμόν τους. Διότι καθὼς ὁ μύρμηξ εἶναι κατὰ τὸ φαινόμενον ζῶον ἀσθενές καὶ εἰς τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸ πρόθυμον εἶναι πλέον / ἰσχυρότερον ἀπὸ τὰ πλέα ἰσχυρότερα, τοιοῦτοτρόπως

- 10 καὶ οἱ πτωχοὶ οἱ γραμματικοὶ εἶναι κατὰ τὸ φαινό / μενον καὶ πτωχοὶ καὶ (φ. 81β) ἀσθενεῖς, ἀμὴ κα / τὰ τὴν προθυμίαν εἶναι πλέον δυνατώτεροι ἀπὸ τοὺς πλέα δυνατωτάτους. Διότι ἐκεῖνο ὅπου ἔχουν οἱ φαι / νόμενοι δυνατοὶ καὶ πλούσιοι τὸ ἔχουν καὶ οἱ πλέον χοντροὶ καὶ ἀπαίδευτοι, ἀμὴ / ἐκεῖνο ὅπου ἔχουν οἱ γραμματικοὶ οὐ / δὲ βασιλεῖς δὲν τὸ ἔχουν / καὶ διὰ τοῦ / το τοὺς παρομοιά-
- 15 ζουν οἱ σοφοὶ τοὺς πλου / σίους καὶ ἀπαιδευτοὺς μὲ ἵππους ἢ ὄνους / χρυσοχαλίνους.

Δὲν εἶναι ἄλλο δυνατώ / τερον ἀπὸ τὴν σοφίαν, οὐδὲ εὐγενέστερον, οὐδὲ τιμώτερον, καθὼς λέγει καὶ ὁ σοφὸς Σολομών: «πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἀξι / ον αὐ-

- (φ. 82α) τῆς ἔστι». Παιδεύει λοιπὸν ὁ σοφὸς / ἐτούτος μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ μύρμη / κος,
- 20 νὰ μὴν θεωρῆ ὁ γραμματικὸς εἰς τὸ φαινόμενον ἀσθενές, ἀλλὰ εἰς / τὸ κεκρυμμένον πρόθυμον καὶ ἀνδρεῖον πρὸς τὴν φιλοπονίαν τῶν ἀρετῶν. Καὶ / ἰγκαλὰ καὶ ὁ φύλαξ τοῦ μύρμηκος εἶ / ναι ἀδροχίτων, ἤγουν τὸ ὑποκά / μισόν του εἶναι ἀδρὸν καὶ τρυφερόν, ἤγουν τὸ δέρμα του εἶναι λεπτόν καὶ ἀσθε / νές κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ εἶναι καὶ θηρο-ζυγο-καμφι-μέτωπος, τοῦτέστι / ἔχοντας τὸ
- 25 μέτωπόν του καμπτόν, ἤ / γουν γυριστόν, θηρεύει, τοῦτέστι κυνηγᾷ μὲ τὸ ζύγι, τοῦτέστι μὲ τὸ μέτρον, μετὰ φιλοπονίας. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀδρὸς καὶ λεπτός / μύρμηξ, καθεζόμενος εἰς ταῖς προχοαῖς καὶ τὰ προεβγάματα τῶν ποταμῶν ἐλάλει ὡσπερ ὁ Κύκλωψ ἐκεῖ / νος ὅπου ἐκυνήγα τὸν Ὀδυσσεά.

- (φ. 82β) Εἶναι πολὺ νὰ σᾶς διηγούμαι τὴν ἱστορίαν τοῦ Κύκλωπος καὶ ὡς τόσον
- 30 θαρρῶ / νὰ τὸ ἐξεύρετε, καὶ ἂν τὸ καταλαμδά / νετε, ἠθέλωμε τὸ γράψαι, ἢ ἂν ἔλθω, τὸ / θέλω διηγηθῆ.

Ἔχουν ἀκόμη καὶ τετάρτην / ἔννοιαν οἱ στίχοι, ὡς μοῦ φαίνεται ἐμένα: ὅ / τι ὁ σοφὸς ἐκεῖνος γρα / μματικὸς ὁ Παλλαδάς, θέλοντας νὰ σκώψη κάποιους γραμματικούς ἀγραμμάτους, οἱ ὅποιοι ἂν τύχη ἦσαν ἀχαμνοὶ εἰς τὴν τέ -

35 χνην τῆς γραμματικῆς καὶ ἐκρατοῦσαν τοῦ λόγου τοὺς διὰ με / γάλους, διότι κάθε θάρβαρος ὅπου ἔχει ἢ πλοῦτον ὀλίγον ἢ γράμματα ὀλίγα / λογιάζει νὰ εἶναι ὑπερνέφελος, ἀπάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα, καὶ διὰ τοῦτο μὲ ἕνα τρόπον εἰρωνικὸν τοὺς ἐμπαίζει ὁ σοφὸς ἐτούτος τοὺς τοιούτους, καὶ τοὺς λέγει

2—3 διὰ τὸ κεῖνο. 21 ἂν καλὰ. 24 ἔχοντας. 27 προεβγάματα. 28 ἀλαλλειν, ὅπου 30 ἠθέλωμε τὰ. 33 παλάδας 34 ἀντόχοι 37 ὑπὲρ νέφελος 38 εἰρωνικόν.

ἀσθενῆ εἶναι τὰ ἄρματά σας, ὡσπερ τὸ δέρμα τοῦ / μύρμηκος, καὶ ἄλλο τί-
ποτε δὲν εἶναι εἰς τοῦ λόγου σας, μόνον νὰ κυνηγᾶτε κάποια οὐδετιποτένια
πράγματα, ὡς περ ὁ μύρμηξ, καὶ καθεζόμενοι τάχα εἰς ταῖς προχοαῖς
τῆς σοφίας, καὶ ὄχι μέσα εἰς τὴν σοφίαν, λαλεῖτε καὶ ἐσεῖς μεγάλα καὶ βάρ-
5 βαρα, ὡσπερ ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος Κύκλωψ, τὸν ὁποῖον τὸν ἐξετύφλωσε ὁ σο-
φώτατος Ὅδυσσεύς.

Ἐμποροῦν νὰ / ἔχουν μεγαλύτεραις καὶ λεπτότεραις / ἄλλαις ἔννοιαις οἱ
στίχοι ἐπιούτοι, ἀμὴ ὄσον/ἦτον τῆς ἐδικῆς μου ἀσθενοῦς καὶ μικρᾶς/ἀμαθεστά-
της δυνάμεως, τόσον ἐκατά/λαβεν ὀλίγω, καὶ τὸ πέμπω πρὸς τὴν / ἡμετέραν
10 ἀγάπην, καθὼς ἐζητήσετε/διὰ μέσον τοῦ ἄρχοντος κυρίου Ζώτου τοῦ ἡγου-
μένου. Λέγω καὶ τοῦτο ὅτι μοῦ καλο/φαίνεται ὁποῦ εἰστε φιλομαθεῖς, ἀμὴ
ἂν τύχη δὲν εἰστε φιλοσπουδαῖοι, καὶ νὰ ἀγαπᾶτε τοὺς σπουδαίους καὶ σο-
φούς, καὶ ἂν εἶναι ἐπιούτοι, μοῦ κακο/φαίνεται πολλά /, καὶ ὅτι νὰ τὸ ἔχετε
ἐπιούτοι, καθὼς τὸ ἔχουν καὶ οἱ ἄρχοντες οἱ Ἰωαννῖται. Φανερόν εἶναι ἀπὸ
15 τοῦτο, ὁποῦ ἔχω τώρα ἕξι χρόνους ἐδῶ, καὶ κράζω ἐλεύθερα κάθε ἕνα, καὶ
ἄλλοι φεύγουν ἀπὸ μάθησιν. ὡσὰν ἀπὸ προσώπου πυρός. Δὲν ἐξεύρω διατί.
Ἐγὼ καὶ μαθηματικά δὲν ἐγύρεψα τινός, οὐδὲ μοῦ ἔδωκε τινάς, οὐδὲ θέλω.
Ὅχι πὼς δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ζῆ τις ἀπὸ τὸν κόπον του, ἢ ἀπὸ τὴν
τέχνην του, ἀμὴ / ἠθέλησα καὶ με τοῦτο νὰ τοὺς παρακινήσω νὰ μάθουν
20 τινές, νὰ μὴν ἀπομείνη / τὸ γένος μας εἰς τόσην ἀμαθίαν, ὁποῦ / οὐδὲ κἂν
φ. 84a) δύο στίχους δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ / γροικῆσουν τί λέγουν. Ἐπὶ τὸ ἕνα μέρος
ἐντροπίζονται νὰ τοὺς λέγουν οἱ σοφοὶ βαρβάρους καὶ ἔχουν διὰ ἐντροπήν /
τὴν βαρβαρότητα, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τόσον ὑπαγαίνουν ὀπίσω τῆς βαρ-
βα / ρότητος, ὁποῦ καὶ ἂν τοὺς ἐμποδίσῃ τι / νὰς, ἢ τοὺς ἐλέγξῃ εἰς τοῦτο
25 πὼς τὸ κά / νον κακά, τὸν ὀργίζονται, καὶ τὸν μι / σοῦν θανάσιμα, καὶ
θέλουν καλύτερα / νὰ ὑπαγαίνουν κατόπιν τοῦ τυφλοῦ πλούτου, παρὰ κα-
τόπιν τῆς σοφίας, ὁποῦ / εἶναι «φωτὶ συγκρινομένη προτέρα». Καὶ / τούτην
τὴν φορὰν δὲν λογιάζω πὼς / τὴν ἔπαθε τὸ γένος μας διὰ τίποτες / ἄλλο, μό-
νον διατί ἐκεῖνοι ὅπου ἔχουν χρέος νὰ εἶναι φῶς τῶν ἄλλων ὁποῦ εἰ / γιναν
30 σκότος. Καὶ ἂν τὸ φῶς, καθὼς λέγει τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὁ Χριστός, ἐγινε σκό /
τος πόσον σκοτεινότερον θέλει γίνῃ τὸ σκοτίδι, ἂν ἐπουλοῦσαν μέσα εἰς τὴν
Ἰνδλίαν ἢ εἰς ἄλλον μακρυνὸν τόπον λίθους τιμίους, ἢ ἄλλαις πραγμάταις, ὁποῦ
νὰ ἔκαμναν πολὺ διάφορον ἐδῶ εἰς τὸν τόπον μας, ἂν δὲν εἶχαν ὑπάγει καὶ
ἄλλοι νὰ πραγματευτοῦν, ἀλλὰ κἂν μέρος ἤθελαν ὑπάγει, με ἄλλον ὁποῦ ἤθε-
35 λεν εἶσται καὶ τὸ διάστημα πολὺ, καὶ διὰ νὰ μάθουν νὰ μὴν εἶναι εἰς τὸ δει-
νὸν τῆς ἀμαθείας σκότος, οὐδένας ὑπάγει κἂν ὀλίγον διάστημα τόπου, καὶ
καλύτερα θέλομεν νὰ ἔχωμεν τὴν βαρβαρότητα, με ἄλλον πού τὸ ἔχομεν διὰ

1 ἀσθένεια. 2—3 οὐδὲ τιποτένια. 9 ὀλίγω. ἡμετέραν. 15 καθά. 21 μέρος 23 ὑ-
παγάνουν. 24 ἐμποδῆση 25 πὼς. 29 χρέως, ἄλων. 31 σκοτίδη. 32 ἠνδλίαν, μακρυνὸν
πραγματάταις. 34 ὄλη, ἀλά 35 ἦσαν. 37 καλύτερα νὰ ἔχομεν.

ἐντροπήν νὰ μᾶς λέγουν δαρδάρους οἱ σοφοί, παρὰ νὰ μάθωμεν νὰ μὴν ἐλεγ-
χώμεθα ἀπὸ τοὺς σοφοὺς καὶ νὰ εἴμεθα μέτοχοι τῆς σοφίας.

- Ἄλλὰ καὶ ἔπρεπεν ὄχι μόνον τὸ μέρος τὸ ἱερατικὸν τὸ ὁποῖον εἶναι
ἀναγκαῖον νὰ εἶναι μέτοχον τῆς σοφίας, ἀλλὰ καὶ τὸ μέρος τὸ κοσμικὸν νὰ
5 μετέχουν ἀπὸ τὴν σοφίαν. Πολλοὶ κοσμικοὶ, ἐπειδὴ εἶναι ποιμαίνοντες καὶ
ὄχι ποιμένες, ἔχουν πολλὴν συγγνώμην εἰς τοῦτο διὰ πολλὰς αἰτίας. Ἄμῃ
οἱ ἱερεῖς, καὶ μάλιστα οἱ ἀρχιερεῖς, ἦτον ἀναγκαιότατον νὰ εἶναι σοφοὶ καὶ
νὰ εἶναι φῶς εἰς τὴν λυχνίαν τῆς ἐκκλησίας, θαλμένοι νὰ φωτίζουν τοὺς ἄλ-
λους, καθὼς καὶ ὑπόσχονται ὅταν γίνονται, νὰ εἶναι διδάσκαλοι τῶν λοιπῶν.
10 Διότι καὶ ὁ Χριστὸς, τοῦ ὁποῦ θέλουν διὰ δικαίωμα νὰ εἶναι τύπος καὶ ἐπί-
τροποι καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἐξουσίαν ὅπου εἶχεν ἐκεῖνος, ὄχι μόνον ἦτον σοφός,
ἀλλὰ ἦτον αὐτὸς ἡ αὐτοσοφία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ καθὼς θέλουν νὰ
ἔχουν τὴν ἐξουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Γῆν, καὶ νὰ τοὺς ἔχουν οἱ λοιποὶ
λαοὶ εἰς τύπον τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι πρέπει καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι φῶς, ὡς καὶ ὁ
15 Χριστὸς, νὰ φωτίζουν τοὺς ἄλλους, τοὺς ἀμαθεῖς, τῶν ὁποίων χειροτονοῦνται
νὰ εἶναι διδάσκαλοι. Γὰρ ἂς τοὺς ἐρωτήσωμεν τοὺς εὐλογημένους, ἢ δὲν
ἤξεύρω πῶς νὰ τοὺς εἰπῶ: ὁ Χριστὸς, τὸ ἀρχέτυπόν σας, ἢ τὸ πρωτότυπόν
σας, ἢ ἡ κεφαλή σας, ἢ ὁ ἀρχιεπίσκοπός σας, τοῦ ὁποῦ θέλετε νὰ ἔχετε
ὅλα τὰ ἀξιώματα, καὶ ἔτσι εἶναι καὶ τὸ δίκαιον, ἦτον σοφός ἢ δὲν ἦτον;
20 Ἄλλὰ δὲν σᾶς ἀφήνει ὁ μακάριος Παῦλος, λέγοντας: «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις
καὶ Θεοῦ σοφία ἐδίδασκεν». Ἄν ἀρνηθοῦν καὶ εἰς τοῦτο, διὰ νὰ σκεπάζουν
τὴν ἀμάθειάν τους, ψεύδονται, διότι δὲν τοὺς ἀφήνει ὁ ἱερὸς Λουκᾶς λέγον-
τας: «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον, ἤγουν τὸ εὐαγγέλιον, ἐποίησάμην, ὦ Θεόφιλε,
ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν». Ὁ Χριστὸς διδάσκει καὶ ἐσεῖς
25 δὲν διδάσκετε, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι σοφία, καὶ ἐσεῖς εἰστε ἄσοφοι. Δὲν
ἀκούετε τί λέγει τοῦ Πέτρου: Ἄν με ἀγαπᾶς, Πέτρε, ποιμαίνε τὰ πρόβατά
μου ἄμῃ, ἂν δὲν τὰ ποιμαίνεις, δὲν σὲ ἀγαπῶ. Ὁ Χριστὸς μου! Ὁχι δὲν με
ἀγαπᾶ, λέγει ὁ Χριστὸς. Καὶ τὸ λοιπὸν, ἐπειδὴ δὲν σὲ ἀγαπᾶ, εἶναι ἐχθρὸς
σου. Καὶ λέγει ἐχθρὸς μου εἶναι, ἂν δὲν ποιμαίνει τὰ πρόβατα ὁ Πέτρος.
30 Ἄλλὰ ποιμαίνει ὁ Πέτρος τὰ πρόβατα θέλοντας νὰ εἶναι φίλος τοῦ Χριστοῦ
καὶ ὄχι μόνον ὁ Πέτρος, ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Πέτρου, οἱ τὸπον ἔχοντες
τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πέτρου.

Καὶ τὸ ἔργον τῶν ἀρχιερέων, ὅπου λέγονται ποιμένες, ἄλλο δὲν εἶναι
παρὰ ἡ διδασχὴ, τὴν ὁποίαν καθόλου τὴν ἐχάσατε ἐσεῖς οἱ ποιμένες ἀπὸ
35 λόγου σας τώρα. Ἐνας νὰ μὴν ἤξευρε τέχνην ναυτικὴν καὶ ἀπέκει νὰ τοῦ
ἐδιδαν ἓνα καλὸν καράδι μὲ τόσοις ἀνθρώπους καὶ τόσον φόρτωμα νὰ τὸ
ταξιδέψῃ χωρὶς τέχνην, δὲν ἤθελε πνίξῃ τὸ καράδι μὲ ὅλον τὸ φόρτωμα καὶ
τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀκόμη καὶ τοῦ λόγου του, ἂν ἤθελεν ἐπιχειριστῆ τοιοῦ-

2 ἀπὸ τοὺς σοφοὺς νὰ εἶναι μέτοχον σοφίας. 5 ποιμαίνοντες. 9 γίνονται. 14 ἔψη.
αὐτοῦς. 22 ἀμαθίαν. 24 διαδοχῆ. 25 σοφίαν. 31 τύπου.

τον ἐπιχείρημα; Ἄμῃ ἐσεῖς, πανιερώτατοί μου, ἢ παναγιώτατοί μου, ἢ θεοφιλέστατοι, ὅπου μόνον ὀνόματα πανιερώτατα ἢ παναγιώτατα, ἢ θεοφιλέστατα ἔχετε, χωρὶς τὴν χάριν, πῶς χωρὶς διδασχὴν παίρνετε τόσαις ψυχαῖς ἀπάνω σας, ὅπου ἔχετε χρέος νὰ ταῖς ταξιδέψετε ἀπὸ τὴν γῆν καὶ
 5 τῶν γητίνων εἰς τὸν οὐρανόν; Ὅμως ἐγὼ λέγοντάς σας τοῦτα ἢ γράφοντάς τα, οὔτε νὰ σᾶς διορθώσω ἐμπορῶ, οὔτε φίλος σας εἶμαι. Διότι ὅποιος θέλει νὰ εἶναι ἐχθρὸς σας θανάσιμος οὐ σᾶς λέγει τὴν ἀλήθειαν. Γίνεσθε, λέγει ὁ Χριστός, φῶς καὶ ὄχι σκότος. Κακὸν εἶναι ἐτοῦτο, ἢ καλὸν εἶναι καὶ ὄχι κακόν; Τὸ λοιπὸν διατί γίνεσθε ἐχθροὶ ἐκείνων, ὅπου
 10 σᾶς λέγουν τὸ καλόν; Ἄν σᾶς ἔλεγαν κακὸν εἴχετε δίκαιον νὰ τοὺς μισᾶτε. Ὅμως περὶ τούτων τόσον γράφω καὶ ἂν εὕρητε τίποτε ὠφέλιμον, ἃς ἔχει τὴν εὐχαριστίαν ὁ φωτίσας με Ἰησοῦς Χριστός· ἂν πάλιν δὲν ἐφθασεν ὁ νοῦς μου τὸ ὅσον ἔκαμνε χρεῖαν, ἃς εἶναι τὸ μέμφιμον μόνον ἐδικόν μου τοῦ ἀμαθῆ. Μὴν σᾶς βαρυφανῆ ἂν σᾶς ἤλεγξα πῶς δὲν γυρεύετε νὰ μάθετε
 15 κὰν τὰ παιδιὰ σας νὰ ἔχετε ὀλίγον φῶς τῆς σοφίας, διότι ἀναγκαῖον σᾶς εἶναι καὶ τοῦτο καὶ ἀγκαλὰ καὶ θέλετε εἶπει ὅτι ἠθέλαμε νὰ ἔχωμεν τὸν διδάσκαλον ἐδῶ. Ἄλλὰ ὅταν ὁ ἰατρὸς δὲν ἐμπορῆ νὰ ἐπάγῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ, ὅπᾳν τὸν ἀσθενῆ εἰς τὸν ἰατρὸν ἢ στέλνουν ἄλλους καὶ παίρνουν τὰ δότατα εἰς τὸν ἰατρὸν. Ὅμως ἐκεῖνοι ὅπου ἔχουν τὴν δρεξιν τοῦ καλοῦ δὲν ἔχουν
 20 τὴν δύναμιν τῆς ἐξόδου, δὲν ἔχουν τὴν δρεξιν τοῦ καλοῦ, δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν τῆς ἐξόδου. Ἐκεῖνοι πάλιν ὅπου ἔχουν τὴν δύναμιν τῆς ἐξόδου, δὲν ἔχουν τὴν δρεξιν τοῦ καλοῦ, μόνον ἐδόθησαν ὄλοι εἰς τὸν τυφλὸν πλοῦτον ἕως ἀκολουθώντας τον νὰ τοὺς πάρῃ εἰς τὸν δόθενον τῆς αἰωνίου κολάσεως.
 Ἦθελα σᾶς γράψῃ καὶ περισσότερα εἰς τοῦτο, ἀμῇ τὸ ἕνα χάνω τὰ
 25 λόγια μου, καὶ τὸ ἄλλο ἔχω κρῦον πολὺ ὅπου οὐδὲ νὰ πιάσω καλὰ τὸ κονδύλιον δὲν ἐμπορῶ. Ὁ δὲ Κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν ἀμήν.

[α' Φεβρουαρίου] αἰχίε'

Ἐξ Ἰωαννίνων κυρίου Μαξίμου ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς Ἁρτης

6—7 λέγοντάς τους τοῦτα. 10 ὄχει. 11 ἐκεῖν. 16 βαρὺ φανῆ. 17 σας. 18 ἀ καλὰ. 20 παίρνουν 24 ἐδόθησαν.

ΠΙΝΑΞ

ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ

- ἀγκαλιὰ* = ἄν και. σ. 256, 259.
ἀμαθής, τοῦ ἀμαθῆ. σ. 259.
ἀμὴ = ἀλλὰ. σ. 251, 252, 259.
ἄν τὴν δὲν = ἄν τυχόν, ἄν ἴσως. σ. 256.
ἀπέχει = ἐκείθεν, μεταφορικῶς. σ. 256.
ἀρματα = ὄπλα, ἐφόδια. σ. 257.
ἄχαμνος, ἀχαμνοὶ εἰς τὴν τέχνην = ἀ-
 δύνατοι. σ. 256.
βαροφαίνεται = μὴ οἷος βαροφαινα-
 ται. σ. 259, καὶ βαρυφανῆ.
βόθενος = βόθυνος, βάραθρον. σ. 259.
γιά, παρακελευσματικὸν «γιά ἄς τοὺς
 ἐρωτήσωμε». σ. 258.
γροικῶ, νὰ γροικήσω = νὰ ἐννοήσω
 σ. 257.
γυρεύω = ζητῶ, ἐγύρευα. σ. 257.
γυριστὸν = χαμπτόν. σ. 256.
διὰ τ ἐκείνο = δι' ἐκεῖνο. σ. 256.
διατὶ = διότι. σ. 257.
διὰφορον = κέρδος. σ. 257.
ἐκείνος = γ. πλ. ἐκείνων. σ. 256.
ἕνα, τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο = ἀφ' ἑνὸς
 μὲν ἀφ' ἑτέρου δέ. σ. 259.
ἐντρέπονται = συστέλλονται. σ. 257.
ἐπιχειρίζομαι = ἐπιχειρῶ, ἤθελον ἐπι-
 χειριστῆ = ἤθελον ἐπιχειρήσει. σ. 258.
ἐτοῦτος, ἐτοῦτοί = οὗτος, οὗτοι. σ. 257.
κακοφαίνεται. σ. 257.
καλοφαίνεται. σ. 257.
κράζω = καλῶ. σ. 257.
κρύον. σ. 259.
κοπιαστικός = φιλόπονος. σ. 256.
ζύγι = πλάστιγγε, μέτρον. σ. 256.
λογιάζω = ὑπολογίζω. σ. 256.
λόγον, τοῦ λόγον του = αὐτός, ὁ ἴδιος.
 σ. 256 Ἄπο λόγου σας = ἀπὸ μέρους
 σας. σ. 257, 258.
λοιπόν, τὸ λοιπὸν = λοιπὸν, ἐπομένως.
 σ. 259.
μαθηματικὰ = διδασκτρα. σ. 257.
μέρος, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος — ἀπὸ τὸ ἄλ-
 λο μέρος = τὸ μὲν, τὸ δέ. σ. 257.
μισῶ, μισᾶτε = μισεῖτε. σ. 259.
οὐδένας = οὐδεὶς. σ. 257.
οὐδευποιένιος-ια = μηδαμινός-ἄ. σ. 257
ὄχι πῶς = ὄχι ὅτι. σ. 257.
παίρνω, παίρνουν, παίρνετε. σ. 259.
πηγαίνω, ἰδ. ὑπαγαίνω. σ. 257.
πιάνω, νὰ πιάσω τὸ κονδύλι. σ. 259.
πλέον, πλέα ἐπιτατ. τοῦ συγκριτ. καὶ
 ὑπερθετ. Πλέα δυνατώτατον. σ. 256.
πουλῶ, ἐπουλοῦσαν. σ. 257.
πραμάτια ἢ, πραγματεία, ἐμπόρευμα.
 σ. 257.
προέβγαλμα, προεβγάματα = προχοαὶ
 σ. 256.
πῶς = ὅτι. σ. 257.
σιμὰ εἰς = πλησίον. σ. 255.
σκοιῖδι = σκότος. σ. 257.
σιέλνω, στέλνουν = στέλλω. σ. 259.
τινάς = τις. σ. 257.
τούτην = ταύτην. σ. 257.
τὸ θέλω διηγηθῆ = θὰ τὸ διηγηθῶ.
 σ. 256.
ὑπαγαίνω, ὑπαγαίνουν. σ. 257 καὶ ὑ-
 πᾶν = ὑπάγουν. σ. 257 νὰ ἐπάγη =
 νὰ ὑπάγη. σ. 259.
φύρωμα = φουρτίον. σ. 258.
χοντροὶ = ἀμόρφωτοι. σ. 256.